

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΟΓΔΟΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1935

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α. Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ» — ΣΤΑΔΙΟΥ 46^Α
ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

στό νοῦ του, τὸ τόσο κατηγορηματικὸ καὶ ἴσως λιγάκι ἀπόλυτο δόγμα τοῦ Πόε, ὅτι τὸ ποίημα δὲν πρέπει νὰ τραβᾷ πέρα ἀπὸ ὠρισμένο μέτρος. Ἡ συγκίνηση τοῦ ποιητῆ εἶναι ἐκεῖ ἀδιάκοπα λυρική καὶ ἀδιάκοπα καὶ μεις σὰ λυρική τὴ δεχόμεστε.

Ἀντίθετα, στὴ «Φλογέρα» τὸ πνεῦμα προβάλλει: «Γιατί τάχα ἔπος? Καὶ τὴν διήγηση, καὶ τόσα ἐξωτερικὰ περιστατικά καὶ τόσοι «λόγοι», καὶ τόσες περιγραφὲς φαινομένων ὑλικῶν, καὶ τόση ἀδιάκοπη ἀποτύχη κάθε στοιχείου σ' ἓνα θέμα δοσμένο ἀπὸ πρὶν, μποροῦν νὰ συμβιβαστοῦν μὲ τὸ νῆμα γενικὰ τῆς ποιήσεως, ὅπως τὴν ἀντιλαμβάνομαστε σήμερα;»

Ἡ ἀπάντηση εἶναι γνωστὴ καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσω πὺς ἐῶνα νὰ τὴν εἶρω καὶ σωστὴ τὸ ξαναδιάβασμα ἀκριβῶς τῆς Φλογέρας. Ἄλλο τὸ ἔπος, ἄλλη ἡ λυρική ποίηση (ὅσο ἂν καὶ στὸ ἔπος ἀνακατόνονται καὶ στοιχεῖα λυρικά, ἢ, ἀκόμη περισσότερο ὅσο ἂν σὲ ὑστατη ἀνάληψη, καὶ τὸ ἔπος εἶναι λυρισμός). Μὲ ἄλλα λοιπὸν μέτρα πρέπει νὰ κρίνουμε τὰ δύο τοῦτα εἶδη, καὶ ἂν γράφοντας ἔπος ἓνας ποιητῆς, μένει ποιητῆς δικαίωμα πέρα ὡς πέρα καὶ γιὰ σήμερα ἀκόμη τὴν ὑπαρξὴ τοῦ ἔπους.

Γνώση καὶ φανερώμα τοῦ ὅτι πῶς ἐσώτερο κλείνει ὁ ἀνθρώπος μέσα του· νὰ ὁ λυρισμός. Βέβαια, στὴν ἱεραρχία τοῦ λόγου, κατέχει τὴν πῶς ἡμέρη θέση. Μὰ καὶ τὸ ἔπος τὶ εἰκόνες συνθετικὲς μπορεῖ νὰ ξετυλίξη ἐμπρὸς στὰ μάτια μας, καὶ τὶ αἰσθήματα καθολικά, πὺς νὰ νοιώθουν ὁμάδες, πλήθη ὁλόκληρα, ἔθνη, καὶ τὶ σκέψεις νὰ ξυπνήσουν, καὶ σ' αὐτὸ πὺς λέμε παράδοση καὶ ἱστορία καὶ ἐθνικὴ ζωὴ καὶ στὶς μάζες τὶς ἀνθρώπινες καὶ στὶς ἐποχές, τὶ ζωντανά καὶ τὶ κίνηση, τὶ χρῶμα νὰ δώση! Τὰ καθολικὰ αἰσθήματα πὺς ζοῦν στὴν ἱστορία καὶ πὺς μποροῦν νὰ εἶναι ἀξίως ζωντανὲς γιὰ ἓνα ἔθνος σὲ κάθε ἐποχῇ, ὅταν τὰ κινήσει καὶ τὰ πυρακτώσει καὶ τ' ἀνατινάξει ἓνας ποιητῆς, μικρὸ πρᾶγμα κάνει;

Ἀπὸ μιὰ διάθεση φρονηματισμοῦ, τονώματος καὶ φτερώματος τοῦ ἐθνικοῦ μας αἰσθήματος, τοῦ τόσο πεσμένου (στὸ κράτος περισσότερο παρὰ σ' ὅλο τὸ ἔθνος) μετὰ τὸν πόλεμο τοῦ 97, φαίνεται νὰ βγήκε ἡ Φλογέρα: «Σβυσμένες ὅλες οἱ φωτιὲς οἱ πλάστρες μὲς στὴ χώρα. Στὸν ἀργαλειό, στὸν κλίβανο, στὸ σπῆτι, στ' ἀργαστήρι». Μὰ ὅσο πῶς πεσμένο ἦταν τὸ ἔθνος, τόσο καὶ πῶς πολὺ κατώρθωσε νὰ τευτώσει ὁ ποιητῆς τὴ θέλησή του—τὴν δραματικὴν δύναμη θάπρεπε νὰ πῶ—καὶ ν' ἀντικρούσει, γιὰ νὰ κλείσει ἐκεῖ μέσα τὴν ἀθάνατη ψυχὴ τοῦ ἑλληνισμοῦ, μὲ ἀπὸ τὶς πῶς ἡρωϊκὲς μορφὲς τῆς ἱστορίας μας, τὸν Βουλγαροκτόνο—Ἀκριτά.

Εἶναι πολὺ τεχνικὸς ὁ τρόπος πὺς πῆρε τὸ θέμα του ὁ ποιητῆς· μιὰ μορφὴ πῶς φωνη, γιγάντια, στηλωμένη στὸ κέντρο τοῦ ποιήματος, καὶ ἓνα ἐπεισόδιον τὸ ταξίδι τοῦ ἡρώα του στὴν Ἑλλάδα. Μὰ μέσα στὸ ἓνα τοῦτο ἐπεισόδιον καταφέρνει καὶ κλείνει ὅλη σχεδὸν τὴ ζωὴ τοῦ ἔθνους του, τὴν «κλασσικὴ» ἀρχαία καὶ τὴ βυζαντινὴ, καὶ μὲς δίνει—ὅπως καὶ στὸν «Ἀωδε-

κάλωγο», μὰ ἄχι ὅπως ἐκεῖ δραματικὰ—τὸ ἀντίκρουσμα καὶ τὴν πάλη τῶν δύο κόσμων, τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ χριστιανικοῦ, καὶ μορφὲς καὶ κομμάτια τῆς ἱστορίας τῶν Ἀυτοκρατόρων, καὶ ὅλη τὴν πονοπερμία—εἶναι ἀπ' τὰ ὠραιότερα, ἀπ' τὰ «κλασσικότερα» ἐπικά μέρη, ἡ περιγραφή τοῦ στρατοῦ τοῦ Βουλγαροκτόνου—τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους, καὶ τὴ φύση τὴν ἑλληνική, μὲ τὸ μῦθο γιὰ βάθος τῆς εἰκόνας, καὶ ὁράματα καὶ φτερακίσματα καὶ λαχταρίσματα τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς σὲ ὅ,τι πῶς ἀξιο, πῶς λαμπρὸ καὶ πῶς ἡρωϊκὸ ἔχει. Καὶ ὅλα τοῦτα τὰ σέρνει ἓνα πλούσιο, ζεστό, ἡχερὸ ἐπικὸ κῆμα, πὺς δέρεται καὶ βουίξει καὶ ἀφροκοπᾷ καὶ μὲς συναίρει καὶ μὲς στὸ κῆμά του.

Καὶ τοῦτο ἀκριβῶς νομίζω πὺς εἶναι τὸ κύριο γνώρισμα τοῦ ἔπους, ὅπως πρέπει νὰ τὸ ἀντικρούσουμε σήμερα· ἓνας «δυναμισμός», ἓνας ἀπλωμένος καὶ πλατύς, ἄχι ἴσως ἀρμονικὸς καὶ ὄξυς καὶ βαθύς, ὅπως ὁ λυρικός, πὺς δὲ μπορεῖ νὰ πῶς τὴν ψυχὴ μας ὅσο μακρὰ τὴν πῶς ἐκεῖνος, στὰ μυστικὰ μιλήματα μὲ τ' ἀστέρια καὶ μὲ τοὺς θεοὺς καὶ μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ τῆς, μὰ πὺς μὲς δίνει καὶ αὐτὸς μιὰ συγκίνηση, μὲ χαρὰ διαφορετικοῦ ποιοῦ ἀπὸ τὴ λυρική, ἄχι τόσο πολυτέμνη, ἄχι ἔντονη τόσο, πὺς μένει ὁμῶς καλλιτεχνική. Παρομοίωσαν τὸ ἔπος μὲ τὴν τοιχογραφία καὶ εἶπαν ὅτι σὲ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ζωγραφικῆς καὶ τὸ ἔπος ἀνήκει στὴν ἱστορία. Ὅχι δὲ βρίσκω σωστοὺς αὐτοὺς τοῖς ἀφορισμοὺς. Τὸ ἔπος καὶ σήμερα ἀκόμη μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ βαθεῖα καὶ ἡ πῶς λαμπρὴ φωνὴ τῆς ἱστορίας καὶ νὰ κάνει τοὺς ἀνθρώπους ἓνος ἔθνους νὰ κοινωνοῦν σὲ τρία τέσσερα μεγάλα αἰσθήματα. Μπορεῖ ὁμῶς νὰ ξεπερνᾷ καὶ τὰ ἔθνη καὶ νὰ δείχνει καὶ κατὰ ἀπὸ τὴν πλατύτερα ἀνθρώπινη ψυχὴ τοῦ ποιητῆ.

Κ. ΠΑΡΑΣΧΟΣ

Ἄχ. Καλέυρα: «Ἡ Ἑλλὰς καὶ αἱ ἰδέαι».

Ὁ ἀναγνώστης, πὺς θᾶβρισκε πολιτικὸ περιεχόμενον στὸ μικρὸ αὐτὸ βιβλίον, θ' ἀδικούσε ἀσφαλῶς τὸ συγγραφέα του. Γίνεται, βέβαια, στὶς σελίδες τῶν ἐξιστορήσεων τοῦ ἐσωτερικοῦ μας διχασμοῦ, κρίνονται πρόσωπα καὶ γεγονότα πὺς ἔπαιξαν πρῶτο ρόλο στὴν πολιτικὴ ζωὴ τοῦ τόπου, διατυπώνονται, ἀκόμη, συμπεράσματα γιὰ ἰδέες καὶ ἐπιδιώξεις πὺς ὠδήγησαν σὲ τραγικὲς συγκρούσεις καὶ ἀνοίξαν μεγάλα ρήγματα στὴν ἑλληνικὴ κοινωνία. Ὅποιος ὁμῶς ἀναζητήσῃ τὴ βαθύτερη πρόθεση τῆς ἐξιστορήσεως αὐτῆς, πὺς τυπώθηκε λίγες ἡμέρες πρὶν ἀπὸ τὸ κίνημα τῆς 1ης Μαρτίου καὶ σὲ μερικὰ σημεῖα τῆς μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ προφητικὴ, δὲ θὰ δυσκολευθῆ καθόλου νὰ αἰστανθῆ τὴν ἀγωνία ἓνος σκεπτομένου ἀνθρώπου πὺς βλέπει ὅτι γύρω του σωριάζονται ἐρείπια καὶ ὅτι πολυτίμες δυνάμεις χάνονται σὲ μάταιους, σὲ κατώτερους ἀγῶνες. Θὰ ἔλεγα ὅτι ἡ «Ἑλλὰς καὶ αἱ ἰδέαι» εἶναι μιὰ κραυγὴ ἀπελπισίας. Ἄλλὰ θὰ ἔφταναν σὲ μιὰ ὑπερβολὴ πὺς δὲν ἔχει τὴ θέσιν τῆς, προπάντων σ' αὐτὴ τὴν

περίπτωση. Ὁ κ. Ἀχ. Καλέυρας κάθε ἄλλο θέλει παρά νὰ προκαλέσῃ τὸν πανικό. Καὶ οἱ κραυγὲς ἀπελπισίας αὐτὸ ἴσα - ἴσα κατορθώνουν. Θέλει νὰ ἐπιτύχῃ κάτι καλύτερο: ν' ἀπομακρύνῃ, ἔστω καὶ γιὰ λίγο, τὴ σκέψῃ μας ἀπὸ τὰ φοβερὰ πάθη καὶ τὰ σκοτεινὰ συμπεριφέροντα, καὶ νὰ μᾶς δώσῃ τὴν ψυχικὴ ἐκείνη ἡρεμία ποὺ βοηθεῖ στὴν ὀρθὴ ἐκτίμησιν τῆς πραγματικότητος. Ἀγωνίζεται νὰ μᾶς ἀναχαιτίσῃ σ' ἕναν καλτασμό ποὺ δὲν ἔχει τέλος, νὰ μᾶς κρατήσῃ μακριὰ ἀπὸ μιὰ βουή, — ἀπὸ τὴ βουή τῆς καταγμένης ἐποχῆς μας, — ποὺ μᾶς κακεὶ διαρκῶς σ' ἕναν τρελλό χορό, καὶ νὰ μᾶς φέρῃ σ' ἕνα ἔδαφος, ὅπου δὲ θὰ χάνουμε κάθε στιγμὴ τὴν ἰσορροπία μας. Καὶ θὰ εἴμαστε ἀδικοὶ καὶ ἀδιόρθωτοὶ γκρινιάρηδες, ἂν δὲν τοῦ ἀναγνωρίζαμε ὅτι ἡ προσπάθειά του δίνει τ' ἀποτελέσματα ποὺ ἐπιδιώκει. Ἡ ἀμεροληψία του, ἡ καταπνίξις κάθε πάθους, ἡ ἐπισκόπησις τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων ἀπὸ μιὰ ψηλότερη σκοπιά, κερδίζουν σιγά-σιγά τὸν ἀναγνώστη, τὸν ξαναφέρνουν ἐκεῖ ποὺ ἦταν πρὶν περάσει στὸν ὄργανισμό του τὸ φοβερὸ μικρόβιον τοῦ πολιτικοῦ φανατισμοῦ, τοῦ χαρίζουν τὴν ψυχικὴ ὑγεία ποὺ εἶχε χάσει. Καταλαβαίνουμε ἀμέσως ὅτι ὁ συγγραφεὺς, μολονότι προέρχεται ἀπὸ τὴν πολιτικὴ καὶ θέλει νὰ χαρακτηρίσῃ καὶ νὰ κατατάξῃ πρόσωπα μὲ πολιτικὴ δράση, δὲν ἔχει σκοπὸ νὰ μᾶς ξεγυλάσῃ, νὰ προπαγανδίσῃ γιὰ τὴ μιὰ ἢ τὴν ἄλλη παράταξιν καὶ ν' ἀλλάξῃ πεποιθήσεις, ἀλλὰ νὰ ἐξετάσῃ ἕνα μεγάλο πρόβλημα, ν' ἀναζητήσῃ μαζί μας τὴ λύσιν του καὶ κυρίως νὰ μᾶς παρουσιάσῃ ὅλη τὴ σειρά τῶν εὐθυνῶν ποὺ ἔχουμε καὶ ὅταν καλπάζουμε μὲ τὸ ἀσυγκρότητο πλῆθος, καὶ ὅταν δυναμώνουμε τὰ πάθη του ἀπὸ μακριὰ, μὲ τὴν πέννα, μὲ τὸ ψέμα ἢ μὲ τὴν προσωπικὴ ἐπιβολή μας, καὶ ὅταν ἀνεχόμεστε τὶς ὑπερβολὰς του. Εἶναι ἕνα καταφύγιον τὸ μικρὸ αὐτὸ βιβλίον. Κι' ἀπὸ τὸ καταφύγιον αὐτὸ δὲ θὰ ἔπρεπε νὰ λείψῃ κανεὶς: ὅλοι ἔχουμε ἀνάγκη νὰ βρεθοῦμε, ἔστω γιὰ λίγο, γιὰ ὅση ὥρα ἀπαιτεῖ τὸ προσεκτικὸ διάβασμα τοῦ βιβλίου, μακριὰ ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο ποὺ εἶναι αἰσθητὸς σὲ ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις μας κ' ἔχει ἀλλάξει συνήθειες, προτιμήσεις; συνειδήσεις.

Υπάρχουν ὁμοίως στὴ σύντομὴ αὐτὴ ἐξιστόρησιν μερικὲς σελίδες ποὺ ἔχουν ἕνα ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον γιὰ τοὺς πνευματικὸς ἀνθρώπους καὶ γενικώτερα γιὰ ὅσους θέλουν νὰ ἐξακριβώσουν τὶς βαθύτερες αἰτίες, σὲ κάθε περίστασιν καὶ σὲ κάθε τομέα τῆς ζωῆς. Εἶναι οἱ τελευταῖες σελίδες τοῦ βιβλίου κ' ἐκεῖ ἀκριβῶς ποὺ διατυπώνει ὁ κ. Ἀχ. Καλέυρας τὴν πρῶτη βραεὶα κατηγορίαν γιὰ τὸν ἑλληνικὸν λαόν. «Ποῖον ρόλον ἐπαίξεν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἰς τὸ ἐσωτερικὸν δράμα τῆς τελευταίας θνελλώδους δεκαπενταετίας; γράφει ὁ κ. Ἀχ. Καλέυρας. Πῶς ὑπεστήριξε τὰς ιδέας του; Ἐὰν εἶχε τοιαύτας. Πῶς, τότε ἐπροστάτευσε τὰ εἰδωλά του; Ποῦ ἀναντιρρήτως εἶχε τοιαῦτα. Πῶς προήσπισε τὰς ἐλευθερίας του; Δὲν θέλω νὰ εἶπω ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δὲν εἶχε καὶ μερικὰς ὥρας ὀργῆς, ἀνδρείας καὶ ἐθνικῆς ἀγερῶχίας, γενικῶς ὅμως, καθ' ὅλας τὰς φάσεις

τοῦ βαθυτάτου ἐσωτερικοῦ διχασμοῦ, ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δὲν ἐκινήθη. Ἄφωνος ἠκολούθησε καὶ τελικῶς ἐσυνθηκολόγησεν. Ἐνας λαὸς ἐλεύθερος εἶναι νομοταγῆς, ἀλλ' ὄχι ὑποδουλωμένος. Ἐχει ἀρχηγούς, ἀλλ' ὄχι καὶ αὐθέντας. Εἰς τὰς μεγάλας Δημοκρατικὰς χώρας, οἱ λαοὶ ποὺ ἔχουν βαθύτερη τὴ συναισθησὶ τῶν δικαιωμάτων, ἐκεῖνοι δηλαδὴ ποὺ κατακτοῦν μὲ τὴν ἰδίαν δυνάμιν τῶν τὴν ἀτομικὴν ἐλευθερίαν, προπορεύονται. Δὲν εἶναι κάτι ἀσύνηδες εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν λαῶν αὐτῶν, ἢ ἀνέγερσις ὁδοφραγμάτων. Ἐκεῖ, εἰς τὰ πεζοδρομια οἱ μεγάλοι λαοὶ ἀγωνίζονται καὶ προσβάλλουν, φρονεῖνται καὶ ἀνυψοῦνται. Τί δὲν συνετελέσθη καὶ τί δὲν διεπράχθη κατὰ τὰ εἴκοσι τελευταῖα χρόνια εἰς τὸν τόπον μας! Ἡ μία περιπέτεια διεδέχτο τὴν ἄλλην. Θεσμοὶ κατερρακώθησαν, βασιλεῖς κατέπεσαν, δυναστεῖαι ἐξερριζώθησαν, πολιτεύματα ἀνετράπησαν, αἱ ἐλευθερίαι κατελύθησαν, καθεστῶτα βίας ἐγκατεστάθησαν καὶ τόσα ἄλλα συγκλονιστικὰ γεγονότα συνέβησαν. Ἐν τούτοις, ἐνώπιον ὄλου αὐτοῦ τοῦ μεγάλου σάλου, ὁ ἑλληνικὸς λαὸς παρῆσθη ὡς ἀπλοῦς θεατῆς, σαρκοπαγῆς. Τὸ πολυβόλον, — ἄς τονίσω ἀκόμη μιάν φοράν, — ὑπῆρξεν ὁ σπουδαιότερος παράγων τῆς τελευταίας περιόδου τῆς συγχρόνου ἑλληνικῆς ζωῆς. Ὁ λαὸς; Ἀπουσίαζε. Νομίζει κανεὶς ὅτι ἡ χώρα μας ἐπαυσε ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι ἔθνος καὶ κατήντησεν ἀθροισμα ἀμάχων — ὑπάρχον βέβαια καὶ ἐξαιρέσεις — συμφεροντολόγων ἀνθρώπων.» Καὶ παρακάτω: «Τί καὶ ἂν ἔχη ἡ Ἑλλὰς ἀρίστους βιομηχάνους καὶ κρατίστους ἐπιστήμονας; Τί καὶ ἂν ἔχη ἱκανοὺς τραπεζιτικὸς, δραστηρίους ἐμπορευομένους καὶ εὐφρεῖς πολιτευτὰς; Τί καὶ ἂν ἔχη Πανεπιστήμια καὶ χιλιάδας νέων καὶ Διδασκαλεῖα καὶ Γυμνάσια καὶ τύπον πανελεύθερον καὶ τούτους πατριώτας καὶ ρήτορας καὶ δημεγέρτας; Τί καὶ ἂν ἔχη ἀπειρίαν Συνδέσμων καὶ Συλλόγων καὶ Ὁργανώσεων καὶ Ὁμοσπονδιῶν; Τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι δὲν ἔχει πολίτας ἐλευθέρους καὶ ζωντανούς. Δὲν ἔχει λαόν. Καὶ τοῦτο διότι δὲν ἔχει ιδέας. Οἱ λαοὶ δὲν εἶναι βέβαια οἱ ἐφευρέται τῶν ιδεῶν. Οἱ ἡγέται τὰς ἐμπνεόνται καὶ τὰς ἐμψυχώνουν. Ἄλλ' οἱ λαοὶ, οἱ ζωντανοὶ, τὰς διαφυλάττουν ἐν ἀνάγκῃ θυσιαζόμενοι!» Μεγάλος λόγος ἢ φράση αὐτὴ. Ἀλλὰ πόσοι σημερινοὶ Ἑλληνας μποροῦν νὰ τὸν ἀκούσουν, χωρὶς νὰ χαμογελάσουν, κρυφὰ ἢ φανερά; Πόσοι δὲ θεωροῦν οὐτοπία τὴ θυσία, πόσοι δὲν πιστεύουν ὅτι, στὰ χρόνια μας, ἐπαυσε νὰ ἔχη περιεχόμενον καὶ ὅτι ἀνήκει, μαζί μὲ ἀρκετὰς ἄλλες ιδέας καὶ λέξεις, σὲ παλαιότερες ἐποχὰς καὶ κοινωνίας; Ὡστόσο, ἡ «θυσία», στοιχεῖον ὥρειας καὶ μεγάλης ζωῆς, εἶναι ὅτι λείπει ἀπὸ τὶς σκέψεις μας, ἀπὸ τὰ σχέδιά μας, ἀπὸ τὶς ἀποφάσεις μας κ' ὅτι ἔχουν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐπαναφέρουν ὅσοι καθοδηγοῦν ἐπίσημα ἢ ἀνεπίσημα, τὰ πλήθη. Ὁ κ. Ἀχ. Καλέυρας, χωρὶς νὰ ἐπιμένῃ πολὺ στὸ σημεῖον αὐτό, δίνει τὸ σύνθημα γιὰ μιὰ σταυροφορίαν ποὺ πρέπει ν' ἀρχίσῃ μὲ πίστη, μ' ἐνθουσιασμό, μὲ πείσμα. Ὁ ἀνθρώπος ποὺ ξέρει νὰ θυσιάζεται δὲν κινδυνεύει νὰ δο-

κιμάση εξευτελισμούς. Κάνει τὸν ἀποτελεσματικώτερο ἀγῶνα γιὰ τὴν ἐλευθερία του. Κι' ὁ λαός, πού εἶναι ἔτοιμος γιὰ κάθε θυσία, δὲν ὑποδουλώνεται ποτέ. Θυμηθῆτε τὶς μεγάλες πράξεις ἀτόμων καὶ ὁμάδων πού προκαλοῦν τὸ θαύμασμά. Οἱ περισσότερες ἄρχισαν ἀπὸ τὴν ἰδέα τῆς θυσίας. Εἶναι, βέβαια, ἀπαραίτητη ἡ ψυχικὴ καλλιέργεια καὶ κάθε ἀνθρώπος, πού δὲν τὸν τρομάζει ἡ σκέψη ὅτι μπορεῖ νὰ ῥθῆ στιγμή πού θὰ πρέπει νὰ θυσιασθῆ, εἶναι ἕνας ἥρωας. Ἄλλ' ἀκριβῶς γιὰ τὴν καλλιέργεια αὐτὴ εἶναι ὑπεύθυνοι οἱ πνευματικοὶ μας ὁδηγοί, πού τοὺς θεωρεῖ ἐνόχους ὁ κ. Ἀχ. Καλεῦρας γιὰ τὴ γενικὴ μας κατάπτωση, καὶ πρώτοι ἀπ' ὅλους ἐκεῖνοι πού ἔχουν τὸν τρόπο, — ὅταν τὸν ἔχουν, ἐννοεῖται, — νὰ μιλοῦν στὴν ψυχὴ τοῦ πλήθους: οἱ τεχνίτες τοῦ λόγου, οἱ μάγοι αὐτοὶ μὲ τὶς εὐεργετικὲς ἀλλὰ καὶ καταστρεπτικὲς δυνάμεις. Καταλήγουμε δηλαδή στὸ μεγάλο ζήτημα, πού θὰ μένη αὐτοστὸν τρόπο μας ὅσο ὑπάρχουν παραστρατημένοι λογοτέχνες, μὲ τὶς περιεργότερες ιδέες γιὰ τὶς ὑποχρεώσεις τους. Αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι λίγο. Καὶ μόνο γιὰ τὸ βιβλίο τοῦ κ. Ἀχ. Καλεῦρα μᾶς τὸ θυμίζει, μόνο γιὰ τὸ μᾶς θυμίζει μιὰ μεγάλη εὐθύνη μας καὶ προπάντων τὴ συνδέει μὲ τὶς γενικώτερες ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς, θάξιζε νὰ διαβασθῆ πολὺ.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

Α. Μαβίλη: «Τὰ Σοννέτα» μὲ εἰσαγωγή καὶ σχόλια Γερασ. Σπαταλά.

Καλὴ ἡ σκέψη τοῦ κ. Ἡλία Δικαίου νὰ κάμῃ μιὰ ἐκδοσὴ χωριστὴ ὅλων τῶν σοννέτων τοῦ Μαβίλη, καὶ ἀκόμη καλλιτέρη, ν' ἀναθέσῃ τὴν ἐπιμέλειά της στὸν κ. Γερ. Σπαταλά. Χωριστὰ δὲν εἶχαν ἐκδοθῆ ποτέ ὡς τώρα τὰ σοννέτα τοῦ Μαβίλη, καὶ τὰ «Ἔργα του», τυπωμένα ἐδῶ καὶ εἴκοσι χρόνια ἀπὸ τὰ ἀλεξανδρινὰ «Γράμματα» καὶ ὅπου εἶχαν περιληφθῆ φυσικὸ καὶ τὰ σοννέτα, θὰ ἦσαν, φαντάζομαι, ἐξαντλημένα ἀπὸ καιρό. Τώρα, μὲ τὴν καινούρια αὐτὴ ἐκδοσὴ, ἔχουμε συγκεντρωμένο σ' ἕνα τόμο ὅ,τι καλλιτέρο ἀφῆκε ὁ Μαβίλης, καὶ τὸ ἔχουμε τακτοποιημένο καὶ σχολιασμένο ἀπὸ ἕναν κερκυραῖο ποιητὴ, σοφὸ σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἐπιτυχησιακὴ λογοτεχνία, καὶ πού εἶναι ὁ τελευταῖος ἴσως μαθητὴς τῆς σχολῆς, τῆς «κερκυραϊκῆς», στὴν ὁποῖαν ἀνῆκε καὶ ὁ ποιητὴς τῶν «Σοννέτων».

Ἀπὸ τὸ 1911-12 ὡς τὸ 1915-16, τὸ ὄνομα τοῦ Μαβίλη, καὶ στοὺς λογοτεχνικοὺς κύκλους καὶ εὐρύτερα, στὸ μεγάλο κοινό, γνώρισε ἀρκετὴ φήμη. Παντοῦ ἀπαγγέλλονταν στίχοι του, — ἡ «Λήθη» εἶχε γίνει... ἀνυπόφορη ἀπὸ τὴν πολλὴ ἀπαγγελία — καὶ ἡ σοννετομανία πού εἶχε καταλάβει τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη νεώτερος καὶ παλιός, στὴν ἐπιτυχία τῶν σοννέτων τοῦ Μαβίλη εἶχε τὴν πηγὴ της. Μὰ ξαφνικὰ, ἡ φήμη τοῦ κερκυραίου σοννετογράφου λιγότερε, ξεθύμανε, καὶ σχεδὸν πῆγαινε νὰ σβῶσῃ ὁλότελα ὅσο περνοῦσε ὁ καιρός. Ἀπὸ τὸ 1920 κι' ἐδῶθε μόνο σὲ ἀνθολογίες συναντοῦμε τὸ ὄνομα τοῦ Μαβίλη πούθενά ἄλλοῦ.

Ὁ κ. Σπαταλάς στὴν εἰσαγωγή του λέγει ὅτι ὁ Μαβίλης, ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψη μας τὸ «ῥυθμὸς τῆς ἐμπνεύσεως τῶν σοννέτων του καὶ τὰ καταπληκτικὰ τεχνικὰ μέσα πού χρησιμοποιεῖ σ' αὐτά», «εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ δεχτοῦμε πὼς δὲν εἶναι μονάχα ἕνας σπουδαῖος ποιητὴς κι ἕνας μεγάλος τεχνίτης τοῦ στίχου, μὰ εἶναι κι ὁ μεγαλύτερος σοννετογράφος ὡς τώρα τῆς νέας λογοτεχνίας μας καὶ ἀσφαλῶς ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους τῆς παγκόσμιας λογοτεχνίας, στεκόμενος δίκαια σιμὰ στὸ Δάντε, τὸν Πιτράρχα, τὸ Φώσκολο καὶ τὸν Καρντούτση».

Ἄ! τί ὑπερβολές! Ὁ σπουδαιότερος Ἕλληνας σοννετογράφος πιθανόν νὰ εἶναι ὁ Μαβίλης, ἢ μᾶλλον, ναί, βέβαια, αὐτὸς φαίνεται νὰ εἶναι, μὰ καὶ «σπουδαῖος» ποιητὴς, ἔτσι «σκέτα-νέτα, καὶ «μεγάλος τεχνίτης τοῦ στίχου» καὶ «ἀσφαλῶς» ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους σοννετογράφους τῆς παγκόσμιας λογοτεχνίας! Ὁχι. Δὲ νομίζω πὼς μὲ τέτοιους δογματισμοὺς καὶ τέτοιες ὑπερβολές πρέπει — ἐμεῖς οἱ νεώτεροι — νὰ ἐκτιμοῦμε πρόσωπα καὶ πράγματα. Σπουδαῖος ποιητὴς δὲν εἶναι ὁ Μαβίλης — τότε τί εἶναι ὁ Παλαμᾶς, ὁ Καβάφης, ὁ Σικελιανός, καὶ οἱ ἄλλοι, οἱ παλαιότεροι; — ἀλλὰ ἕνας ἐπιδέξιος ἐρασιτέχνης σμιλευτὴς τοῦ στίχου, περισσότερο τεχνίτης — καὶ ὄχι πάντα «ἄψογος» — παρὰ ποιητῆς, μὲ μικρὴ καὶ φτωχὴ πνοή, μὲ καμμιὰ πρωτοτυπία καὶ θερμὴ στὴ σκέψη, μὲ καμμιὰ βαθύτερη ἀνησυχία, μονόχορδος καὶ μονότροπος, πού βρῆκε πολὺ νέος μιὰ φιλοσοφία πού τοῦ ταίριαξε καὶ ἔμεινε ἐκεῖ, καὶ τοῦ ὁποῖου μήτε ἡ ψυχὴ, μήτε τὸ πνεῦμα, μήτε καν ἡ τέχνη καὶ ἡ τεχνικὴ — στὸ Μαβίλη τὰ δυὸ τοῦτα εἶναι τὸ ἴδιο — γνώρισαν, μὲ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ, κανένα ξάνοιγμα, κανένα πλούτισμα, κανένα μέστωμα, κάτι πού νὰ δείχνῃ ὅτι ἔφτασε νὰ δῆ ὁ ἀνθρώπος αὐτὸς πῶς κυκλικὰ, πῶς οὐσιαστικὰ, μὲ πλατύτερη ματιὰ, τὴν τέχνη καὶ τὴ ζωὴ. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι σὲ μερικὰ σοννέτα τοῦ Μαβίλη αἰσθανόμεσθε ἕναν ἀνθρώπο μὲ «ἦθος», εὐγενικό, ἥρωϊκό, καρτερικό, λεπτὸν καὶ πικραμένον, ἀριστοκρατικόν, ὅτι συχνὰ στοὺς στίχους του δίνει μιὰ ἀπαλάδα καὶ μιὰ ρευστότητα μουσικὴ ἢ πεισιθιανάτῃ του διάθεσι, ἢ «δειλινῇ» («*crépusculaire*»), καὶ ὅτι κάποτε τὰ εὐρήματα τῆς τεχνικῆς ἢ καὶ τὸ πλοῦτος τοῦ συναισθήματος μεταγγίζουσι στὶς λέξεις μιὰ βαθύτερη μουσικὴ δόνησι, μὰ τοῦτα δὲν εἶναι ἀρκετὰ γιὰ νὰ τὸν ὀνομάσουμε σπουδαῖο ποιητὴ μήτε μεγάλο τεχνίτη τοῦ στίχου.

Ἀληθινὰ, ἂς μὴν προφέρουμε μὲ τόση εὐκολία τόσο βαρεῖες λέξεις! Γιατί εἶναι μεγάλος τεχνίτης τοῦ στίχου ὁ Μαβίλης; Γιατί στὰ νεῖατα του δοκίμασε νὰ δημιουργήσῃ μερικὲς «καινούριες συνθέσεις ρυθμῶν», γιὰ τὴν συνταίριασι τὸν δεκαπεντασύλλαβο, ἰδιόρρυθμο κομμένον (ὁ δεκαπεντασύλλαβος πού ἀναφέρει ὁ κ. Σπαταλάς, (σ. 14) εἶναι... δεκατετρασύλλαβος — λέθος τυπογραφικὸ, βέβαια) μὲ τὸν δεκατρισύλλαβο τοῦ Πολυλά, ἢ γιὰ τὴν «Ἀλκαϊκὴ Στιροφή» μετάφερε τονικά (τρελλαίνομαι γι' αὐτὲς τὶς «μεταφορές», σὰ νὰ εἶναι κρασί πού τὸ με-